

Кулубекова Азарабу Оморакуновна, филол.и.к., доцент,
 ORCID: 0000-0002-6352-5459
 Америка таануу жана котормо кафедрасы,
 Ош мамлекеттик университети,
 E-mail: akulubekova@oshsu.kg

Д. ТРАМПТЫН САЯСИЙ РИТОРИКАСЫНДАГЫ НЕГИЗГИ МЕТАФОРАЛЫК МОДЕЛДЕР

Макалада Дональд Трамптын саясий дискурсунда колдонулган негизги метафоралык моделдер каралат. Трамптын риторикасынын заманбап саясий ландшафтка жана анын кебинин массалык аң-сезимге тийгизген таасиринин когнитивдик механизмдерин түшүнүү зарылчылыгы бул изилдөөнүн актуалдуулугун шарттайт. Иштин максаты – Трамптын сүйлөгөн кептериндеги үстөмдүк кылган метафоралык моделдерди аныктоо, алардын прагматикалык потенциалын ачып берүү. Изилдөөнүн жаңылыгы акыркы коомдук-саясий контекстти эске алуу менен когнитивдик лингвистиканын призмасы аркылуу метафоралык конструкцияларды ар тараптуу талдоодо турат. Иште когнитивдик-дискурстук анализ, контент-анализ жана чечмелөө сыяктуу методдор колдонулат. Изилдөөнүн материалы Д.Трампын 2025-жылдагы инаугурациялык салтанаттындагы кебине негизделген. Изилдөөнүн натыйжалары социалдык поляризация доорундагы саясий коммуникациянын өзгөчөлүктөрүн тереңирээк түшүнүүгө мүмкүндүк берет жана саясий дискурсту андан ары изилдөөдө колдонсо болот.

Ачкыч сөздөр: метафора, алтын доор, өзгөртүү, кайра куруу, жаратылыш ресурстары, саясий биримдик, кыйынчылыктарды жеңүү.

Azarabu Kulubekova Omorakunovna,
 Candidate of philological sciences, associate professor,
 Department of American and Translation Studies,
 Osh State University

KEY METAPHORICAL MODELS IN D. TRUMP'S POLITICAL RHETORIC

The article deals with the main metaphorical models used in Donald Trump's political discourse. The need to understand the cognitive mechanisms of Trump's rhetoric impact on the modern political environment and his speech on mass consciousness determines the relevance of this study. The purpose of the work is to identify the dominant metaphorical models in Trump's speech, to reveal their pragmatic potential. The novelty of the study lies in the comprehensive analysis of metaphorical constructions through the prism of cognitive linguistics, taking into account the latest socio-political context. The work uses such methods as cognitive-discourse analysis, content analysis and interpretation. The material of the study is based on D. Trump's speech at the inauguration ceremony in 2025. The results of the study allow for a deeper understanding of the features of political communication in the era of social polarization and can be used in further research of political discourse.

Key words: metaphor, golden age, change, reconstruction, natural resources, political unity, overcoming difficulties.

Киришүү. Дональд Трамптын саясий риторикасы коомдук пикирди калыптандыруу жана конкреттүү идеологиялык күн тартибин жайылтуу үчүн

метафоралык моделдердин мүнөздүү колдонулушу менен коштолгон өзгөчө тилдик көрүнүш. Анын эл алдында сүйлөгөн кептери, берген интервьюлары жана социалдык тармактардагы билдирүүлөрү анын аудиториясына эмоционалдык таасир этүүнүн жана татаал саясий түшүнүктөрдү жөнөкөйлөштүрүүнүн эффективдүү куралы катары кызмат кылган каймана тил менен толтурулган кептерден болуп саналат. Бул изилдөө Трамптын баяндамаларындагы туруктуу колдонулган негизги метафоралык моделдерди талдайт, ал метафоралар өз алдынча темаларды камтыйт, мисалы: алар “алтын доор” метафорасы, күрөш/тирешүү “экономикалык кайра жаралуу”, “куруу/кайра куруу”, “дубал тургузуу”, “кыймыл/жол”, “жарык/караңгы”, жандануу/боштондук, “улуулукту калыбына келтирүү”, “ден соолук”, “үй-бүлө/биримдик” ж.б. ушул сыяктуу метафораларга негизделген. Бул метафоралык конструкцияларды аныктоо жана изилдөө саясатчынын коммуникативдик стратегияларын тереңирээк түшүнүүгө жана анын риторикасы аркылуу берилген жашыруун маанилерди ачууга мүмкүндүк берет.

Изилдөөнүн теориялык негизи. Саясий дискурста метафоралар татаал жана масштабдуу идеяларды туюнтуунун маанилүү куралы болуп саналат, анткени алар саясий лидерлерге аудиторияга белгилүү бир эффект түзүү үчүн образдарды жана символдорду колдонууга мүмкүндүк берет. Метафора – бул биздин элестетүүлөрүбүздү өзүнө тартып, бир түшүнүктөн экинчи бир түшүнүккө өткөрүү аркылуу маанинин жаңы жактарын ачууга мүмкүндүк берүүчү лингвистикалык салыштыруу. Бирок, метафораларды манипуляциялык максаттарда да колдонсо болот. Саясий ишмерлер белгилүү ассоциацияларды жана аң-сезимсиз байланыштарды түзүү аркылуу аудиториянын бейкалыс пикирлерине жана ишенимдерине таасир берүү үчүн метафораларды колдоно алышат.

Метафорага болгон мамиле анын пайда болгонунан бери эле эки ача болуп келет. Метафора ар кандай көз караштардан каралып, четке кагылып, өз ордун ээлегенге чейин экинчи даражадагы ролдорго түшүрүлгөн.

Метафораны изилдөөнү Аристотель баштаган жана ал метафоралык өткөрүү угуучуга оң таасирин тийгизген жана аргументти бекемдеген олуттуу тилдик курал катары караган. Аристотель эки нерсенин окшоштугун метафоралык өткөрүп берүүнүн негизи деп эсептеп, аны таанып-билүүнүн негизги каражаты деп эсептеген [7, №9].

Ф.Ницшенин айтуусу боюнча, метафоралар тилдин эң эффективдүү, табигый, так жана жөнөкөй каражаты [6, 390 с.].

Метафораны классикалык риториканын көз карашынан караганда негизинен нормадан четтөө, б.а., бир объекттин атын экинчисине өткөрүп берүү катары берилген. Бул өткөрүп берүүнүн максаты бир тилдин системасындагы сөздүн экинчи тилдин лексикалык бирдигинде эквивалентинин жоктугун (лексикалык боштугун) толтуруу, же кандайдыр бир жол менен кепти “кооздоо” болуп саналат.

Кийинчерээк метафора маселеси риторикадан лингвистикага өткөн. Ошентип, метафоранын салыштырма концепциясы пайда болуп, анда метафора кадимки аталыштын сүрөттүү чечмелөөсү катары позицияланган. Метафора негизинен стилистикада жашыруун салыштыруу катары берилет. Салыштыруу теориясында метафоралык билдирүү эки же андан көп объектилерди салыштырууну камтыйт деп белгиленет.

Демек, метафора (байыркы грекче: *μεταφορά* “көчүрмө; каймана маани”, байыркы грек тилинен: *μετά* “үстүндө” + Байыркы грек: *φορός* “көтөрүп жүрүү”) – кандайдыр бир каймана мааниде / окшоштукта колдонулган сөз же туюнтма болгон адабий троп форматы алардын жалпы өзгөчөлүктөрү дегенди билдирет [5, 256с.].

“Метафора бир гана тил чөйрөсү менен чектелбейт, башкача айтканда, кеп чөйрөсү: адамдын ой жүгүртүү процесстеринин өзү негизинен метафоралык мүнөзгө ээ, деген пикирин айтат Лакофф [9, с. 23].

Блэктин пикиринде метафоралык берүү семантикалык маани менен стилистикалык потенциалдын өзгөчөлүгүн айкалыштырат [1, с. 156].

Н. В. Фамина мындай деп жазат: «Метафора – экинчи даражадагы белгилердин окшоштугунун негизинде башка түрдөгү же типтеги предметтерге аталыштын өтүшү», «түсү, формасы, көлөмү, ички сапаттары ж.б. [8, с. 47].

Д.Дэвидсон метафоранын түз сөздүк мааниси гана болот деген теорияны айткан. Ал эми образдын метафоралык маанисин чечүүчү нерсе – котормочунун инсандыгы [3, с.174].

А. В. Кунин: «Метафоралык кайра ой жүгүртүү – бул реалдуу же ойдон чыгарылган окшоштуктун негизинде аны менен байланышкан аталышты бир денотаттан экинчисине өткөрүп берүү» [4, с. 74].

Аристотель метафора жөнүндө мындай деп жазат: “... татаал же сейрек кездешүүчү, бирок эң негизгиси каймана маанидеги сөздөрдү туура колдонуу маанилүү”; “сөздөр... биз жалпы колдонууда мурунтан эле билебиз, ошондуктан метафора эң чоң деңгээлде каалаган натыйжага жетет” [5, с. 213].

Башкача түшүнүү же кайрадан ой-жүгүртүү лингвистикалык жана экстралингвистикалык факторлордун өз ара аракеттенүүсүнүн натыйжасы. Кайрадан ой жүгүртүү – адамдын аң-сезиминдеги чындыкты түшүнүү жолдорунун бири, ал чагылдырылган объектилердин реалдуу же элестүү белгилерин алардын ортосундагы байланышты орнотуунун негизинде кайра чыгаруу менен байланышкан.

Метафора – окшоштукка, аналогго негизделген, сөздүн же сөз айкаштарынын өтмө мааниси аталат. Демек, метафора – өзгөчөлүктөрдүн окшоштугуна карата стилистикалык максатта колдонулган ар кандай типтеги лексикалык маанилердин өз ара байланышын изилдөөнүн бир түрү. И.Р. Гальпериндин айтымында, метафора “эки түшүнүктүн белгилеринин окшоштугуна негизделген субъект-логикалык маани менен контексттик маанинин ортосундагы байланыш” [2, с.125].

Жогоруда айтылгандарды негиз кылып когнитивдик лингвистикадагы метафоранын чечмелөөсү боюнча төмөнкүдөй жыйынтыктарды чыгарсак болот. Метафора – бул кепти кооздоп, образды түшүнүктүү кылууга мүмкүндүк берүүчү лингвистикалык каражат эле эмес – бул ой жүгүртүү формасы. Адамдын ой жүгүртүү табиятына когнитивдик мамилеге ылайык, адамдын түшүнүктүк системасы анын физикалык тажрыйбасы менен шартталган тилдик каражат. Ал эми ой жүгүртүү образдуу, башкача айтканда, тажрыйба менен шартталбаган түшүнүктөрдү көрсөтүү үчүн адам салыштырууну же метафораны колдонот. Адамдын бул образдуу ойлоону жөндөмү абстракттуу ой жүгүртүү мүмкүнчүлүгүн аныктайт.

Изилдөөнүн материалы жана методдору. Изилдөөнүн негизги материалы катары экинчи жолу президенттикке шайланган АКШнын 47-президенти, Дональд Трамптын инаугурациялык кайрылуусу болуп саналат, биз анын бул кебиндеги метафоралык моделдерине кайрылабыз. Когнитивдик дискурс анализи, контентти талдоо жана чечмелөө сыяктуу бир нече ыкмаларды колдондобуз. Бул ыкмалар саясий риториканы талдоо үчүн абдан ылайыктуу, анткени алар метафораларды аныктоого гана жардам бербестен, алардын когнитивдик маанисин жана аудиториянын кабылдоосуна тийгизген таасирин түшүнүүгө да жардам берет.

Когнитивдик-дискурсивдик талдоо – метафоралар саясий реалдуулукту кабыл алууну калыптандыруу жана коомдук аң-сезимдеги айрым идеяларды жана эмоцияларды өзгөртүүгө же бекемдөөгө багытталган когнитивдик схемалардын иштеши изилденет.

Контент-анализди колдонуу менен биз Трамптын сөзүндөгү негизги темаларды жана метафораларды аныктайбыз жана алар дүйнөнүн саясий сүрөтүн калыптандырууга, башкаларга болгон таасирин билдирет, мисалы, гүлдөп-өнүгүүгө жана ийгиликке кайтуу образын жараткан “алтын доордун” метафорасы.

Интерпретация – саясий риторика жана маданий символдордун контекстинде алардын интерпретациясын сунуштайсыз. Бул окурманга бул метафоралардын тереңирээк деңгээлде кантип иштээрин түшүнүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Дискурстарды талдоо аркылуу Трамп риторикасын кантип түзөрүн гана эмес, анын Америкадагы саясий климатка, айрыкча социалдык поляризация контекстинде кандай таасир этээрин аныктай алабыз.

Изилдөө жыйынтыктары жана жана талкуулоо. *Метафорикалык моделдерди талдоо* Дональд Трамптын инаугурация сөзүндөгү метафоралык моделдердин анализи, 20.01, 2025-ж. АКШнын экинчи жолу шайланган Президенти Дональд Трамп Вашингтондо 2025 жылдын 20-январында экинчи инаугурация салтанатында сөз сүйлөп, “*revolution of common sense* – акыл-эстүүлүк революциясын” [Трамп:2025] убада кылды жана “*we are at the start of a thrilling new era of national success* – биз улуттук ийгиликтин толкундатуучу жаңы доорунун башында турабыз” [Трамп:2025] деп жарыялады. Ал бул 30 мүнөттүк сөзүндө “*tide of change* – өзгөрүү толкуну” болот деген убадасын берди, анын айтымында, мурунку президент Джо Байдендин саясаты учурунда пайда болгон “*decline* – төмөндөөдөн” куткарыла тургандыгын жарыялады. Ошондой эле Американын алтын доорунун башталганын белгилөө менен өлкө өсүп-өнүгүп, гүлдөй турганын жана кайрадан “урматталат”, деп билдирди.

Биз Трамптын 2025-жылдагы инаугурациялык салтантындагы кайрылуусунун негизинде анын кебинде колдонулган метафоралык моделдерди талдоого алабыз. Бул инаугурациялык кептеги метафоралар анын саясий идеологиясын, ишенимдерин жана убадаларын жеткирүүдө маанилүү роль ойнойт. Бул метафоралар эмоционалдык таасирди күчөтүүгө, уггармандарды мобилизациялоого жана саясий билдирүүнү бекемдөөгө жардам берет.

Трампын бул наугурациялык кайрылуусундагы метафораларды төмөнкүдөй негизги темаларга бөлсөк болот:

1) “Алтын доор” метафорасы Трамптын кебинде “алтын доор” метафорасы борбордук орунду ээлейт жана бүткүл кепти убакыт алкагы катары уюштурат. Анын кебиндеги алтын доордун башталышы Трамптын президенттигин кайра жаралуу мифологиялык контекстке коюу менен тарыхый өлчөмдү жана Американын “алтын доорунун” образы түзөт, мисалы:

“*The golden age of America begins right now*”; “*our golden age has just begun*” [Трамп:2025].

Бул метафорада “Американын алтын доору”, Америка өзүнүн күчү менен гүлдөп-өнүгүшүнүн туу чокусунда турган тарыхый өткөнгө кайрылуу болуп саналат. Трамп американын өнүгүү доорун алтын сөзү менен символдоштурат, анткени алтын байыртадан бери эле байлыкты, ийгиликти жана молчулукту билдирет, ал көп учурда теңирчилик, тазалык, гүлдөп-өнүгүү жана агартуу менен байланышкан баалуу металлдардын бири.

Бул метафора уггармандарга *оптимисттик* маанай тартуулап, *эмоционалдык* реакцияны жаратат, аларга өлкөнүн гүлдөп-өнүгүшү жана кайра жаралышы жөнүндөгү көрүнүштү сунуштайт. Бул үмүт жана ишеним атмосферасын жаратып, жарандарды жаңы доордун алтын таңы келе жатканына ишенүүгө үндөйт. Бул анын өлкөнү кризистен алып чыгууга жөндөмдүү лидер катары образын бекемдейт.

2) Күрөш/тирешүү метафоралары

Трамп аскердик жана тирешүү метафораларын кеңири колдонот, мисалы: - “*challenges we face... will be annihilated*”; - (Биз туш болгон көйгөйлөр *жок кылынат*). Мында Трамп “*will be annihilated*” деген күчтүү аскердик терминди колдонот, ал өлкөдө пада болгон көйгөйлөрдү толук жана чечкиндүү түрдө жеңүүнү билдирет, бул сөзүнүн контекстинде ал кыйынчылыктарды согуш талаасындагы душманды

жеңгендей ийгиликке жетүү үчүн чечкиндүү иш-аракет менен жеңе аларына болгон ишенимин тартуулайт, жеңебиз деген убаданы берет.

- *“defeating America's enemies”*; “Жеңүү” метафорасы коркунуч сезимин күчөтүү жана ар кандай тышкы же ички душмандарга каршы катаал күрөшкө колдоо көрсөтүү үчүн колдонулган.

- *“My proudest legacy will be that of a peacemaker”*; [Трамп:2025]. Кызыгы бул жерде фраза *will be a peacemaker* мурунку сөз айкаштарына карама-каршы келет, анткени ал дипломатиялык мамилени чагылдырат. Мында Трамп ар кандай жаңжалдарды токтотуу жөндөмдүүлүгү аркылуу тынчтыкка жетише тургандыгын белгилейт, Демек, ал өзүн согуштарды жеңе алган, бирок тынчтыкты сактаган лидердин имиджин жаратат.

- *“We will not be conquered. We will not be intimidated”*; [Трамп:2025]. Бул чечкиндүүлүккө негизделген күчтүү коргонуу метафорасы, *“not be conquered”* жана *“not be intimidated”* деген сөздөр чыдамдуулуктун жана туруктуулуктун имиджин бекемдеп, Трамп Кошмо Штаттары эч кандай тышкы коркунучтарга же ички чакырыктарга алдырбай турганын баса белгиледи.

- *“Win like never before”* [Трамп:2025]. Бул жерде жеңиштин аскердик метафорасы колдонулат, бирок ал учурдун өзгөчөлүгүнө басым жасоо менен күчөтүлгөн тарыхый мааниси аркылуу өзгөчөлөнө турган жеңиштин образын түзүүгө умтулат. Трамп өзүнүн өзгөчөлүгү жана жетекчилиги астында өлкө буга чейин болуп көрбөгөн ийгиликтерге жетишет деп аудиторияга ишеним сезимин жаратат. Бул колдоочуларды мобилизациялоого, биримдик сезимин жана кыйынчылыктарды жеңүүгө чечкиндүүлүктү чыңдоого жардам берет.

Мындай метафоралар саясаттын айкын оппоненттери бар жана жыйынтыгы жеңиш же жеңилүү болгон согуш талаасы катары идеяны билдирет.

3) Кыймылдын жана багыттын мейкиндик метафоралары

Кепте кеңири таралган метафоралык топторунун дагы бир маанилүүсү багыттын мейкиндик кыймылы менен байланышкан, бул темада Трамп көптөгөн метафораларды колдонот.

- *“From this day forward, our country will flourish”* - “Ушул күндөн баштап өлкөбүз гүлдөйт”. - Бул метафорада да Трамп өлкөнүн гүлдөп-өсүшүнүн жаңы доорунун башталышына басым жасайт, бул өзгөрүү учуру, эскинин өтүп кеткенин жана жаңы, ийгиликтүү нерсенин башталып жатканын билдирет, *“flourish”* - өнүгүү, өсүү, ийгилик деген маанини берет.

- *“America's decline is over”* – “Американын төмөндөшү бүттү” [Трамп:2025]. Бул сөз Америка үчүн төмөндөө доору бүттү деген ырастоо катары кызмат кылат, бул жерде бул процесс аяктаганын, өлкө акыры кризистен же оор мезгилден чыгып жатканын билдирет.

- *“moving forward with purpose and speed”, “we will push onward, march forward and let no obstacle defeat”* [Трамп:2025]. Максат, ниет жана ылдамдык менен алдыга умтулуу, тоскоолдуктардан коркпогон жана аларды жеңген, келечекке болгон кыймылды билдирген бул метафоралар АКШны тез жана чечкиндүү алга карай кадам жасай турган улуу өлкө катары көрсөтөт.

- *“national success. A tide of change is sweeping”* [Трамп:2025]. Бул метафораларда Трамп *“tide”* метафорасын колдонуу менен алдыда сөзсүз чоң өзгөрүүлөр болоорун, ийгиликтер жараларын белгилөө аркылуу аудиторияга бийик жакшылыктардын күчтүү сезимин жаратат.

Бул метафоралар саясий процессти мейкиндиктеги физикалык кыймыл катары элестетет, мында “алга” прогресс менен жана “артка” регрессия менен байланышкан. Трампын бул метафораларды колдонуусу анын келечекке болгон оптимисттиккөз караштагы Американы кризистен тез чыгара турган, энергиялуу, чечкиндүүлүк менен алдыга жылууга даяр лидер катары көрсөтөт.

4) “Жарык” / “караңгылык” метафоралары

“Жарык” менен “караңгылык” метафоралары негизинен оң – бул жакшылык, ал эми терс – бул жамандыктын же коркунучту билдирет, демек, булар карама-каршылыкты түзүү жана өзгөрүү, прогресс жана үмүт билдирүүлөрүн бекемдөө үчүн колдонулат.

Трампп өзгөрүүлөрдү баса белгилөө үчүн жарык менен көлөкөнүн контрасттарын колдонот:

- “*Sunlight is pouring over the entire world*”, “*bring back hope*” [Трампп:2025]. Бул метафорада күн нурунун образы позитивдүүлүктүн, айкындуулуктун жана жаңы башталыштын символу катары колдонулат. “Sunlight” бул агартуунун, чындыктын, тазалыктын, бейпилдиктин жана айыгуунун символу катары сүрөттөлүшү мүмкүн. *Жарык* жана *караңгы* метафораларды колдонуу Трампка өзгөрүүлөрдүн баянын түзүүгө мүмкүндүк берет, анын кебин кызыктуу жана табышмактуу кылат. Ошондой эле бул метафоралар угармандарга же аудиторияга үмүт жана оптимизм сезимин жаратат. “*Sunlight*” жакшылыктын жана калыбына келүүнүн символу болсо, “*bring back hope*” сөз айкашы шыктандыруучу элементти алып келет, жакшы келечекке үмүттү жана ишенимди бекемдейт.

5) Куруу жана кайра жаратуу метафоралары

Трампптын инаугурациялык кебинде куруу жана кайра жаратуу маанисин чагылдырган метафоралар да аз эмес, мисалы:

- “Rebuild the nation that we love”, “The pillars of our society lay broken and seemingly in complete disrepair”? “We will build automobiles in America again” [Трампп:2025], - Трампптын куруу жана кайра жаратуу метафоралары анын саясий риторикасын жана Американын күч-кубатына жана улуулугуна кайтып келүү каалоосун активдүү чагылдырат.

- “Rebuild the nation that we love” метафорасы калыбына келтирүү, кайра жаралуу идеясын билдирет. Трамп мурдагы күчүн жана улуулугун жоготкон, талкаланган же эскирген деп эсептеген өлкөнү, объектилерди, авто өнөр жайларды калыбына келтирүү зарылчылыгы жөнүндө айтат, ал эми “*raised up the skyscrapers*” сөзү метафоралык аспекте улуулукту жана прогрессти билдирет. Асман тиреген имараттар амбицияны, өсүштү жана гүлдөп-өнүгүүнү символдоштурат. Америка экономикасынын негизи болгон өндүрүштүк мүмкүнчүлүктөрүн калыбына келтирип, ошону менен жумуш орундарын кайтаруу керектигин баса белгилейт. Бул метафоралар жоголгон абийирдүүлүктү жана амбицияларды калыбына келтирүүгө кайра курууга жана улуу нерселерди калыбына келтирүүгө жөндөмдүү активдүү, максатка умтулган, амбициялуу лидердин образын түзөт.

6) Боштондук метафоралары

- Боштондуктун метафорасы бул мисалдардан өзгөчө айкын көрүнүп турат, мисалы:

- “For American citizens, Jan. 20, 2025, is **Liberation Day**”, “as we **liberate** our nation” [Трампп:2025]. - Бул метафора мурунку бийлик учурундагы “туткун” кырдаалынан 2025 жылдын 20 январь күнү боштондукка чыгып жатканын билдирет. Бул жөн гана көйгөйлөрдү “оңдоо” процесси эмес, тескерисинче, өлкөнү туткунда кармап турган же анын гүлдөшүнө тоскоол болгон нерселерден “боштондукка чыгаруу” болуп эсептелет. Мындай метафоралар бүт америка жарандарынын мекенчилдик сезимдерин козгойт. Трамп бул метафоралар аркылуу адилетсиздиктен, коркунучтуу делген күчтөрдөн, түзүмдөрдөн арылуу, тазалануу версиясын сунуштайт.

7. Ден соолук/организм метафоралары

Трампп өлкөнү тирүү организм катары элестетет, мисалы:

- “heal our sick and take care of our elderly”, “end the chronic disease epidemic” [Трампп:2025]. – Трамп бул метафораларды колдонуу аркылуу социалдык көйгөйлөрдү

“айыктырууга” муктаж оорулар катары, ал эми өкмөттү бейтаптарына кам көрүүгө, ошондой эле өлкөнүн узак мөөнөттүү көйгөйлөрүн өнөкөт оорулар катары белгилеп, алардын олуттуулугун жана радикалдуу “дарылоонун” зарылдыгын баса белгилеген.

- *“lifeblood of a great nation”* [Трамп:2025]. Мында ал улуу элдин күчү анын эң маанилүү ресурстары жана баалуулуктарында, ансыз өлкө жашай албайт деген идеясын денени азыктандырган кандын образына салыштырат. Демек, мындай медициналык метафораларды колдонуу менен Трамп өзүн өлкөнү айыктыра турган “дарыгер” катары көрсөтүүдө.

8) Табигый ресурстардын метафоралары

Табияттын метафоралары масштабдуу өзгөрүүлөрдү сүрөттөө үчүн колдонулат. Алар коомдук-саясий процесстерди табигый, күтүлбөгөн көрүнүш катары көрсөтөт.

- *“drill, baby, drill”* - Бул метафора табигый күчтөрдүн чыгышы катары энергия алууну билдирет. *“baby”* сөзүнүн колдонулушу ураанды эмоционалдуу жана эсте каларлык кылат, ал эми *“drill”* кайталанып, ресурстарды казууга болгон туруктуулукту жана каалоону баса белгилейт.

- *“liquid gold under our feet”* (мунай тууралуу) [Трамп:2025]. - Метафорасынла мунай алтынга салыштырылып, анын эбегейсиз баалуулугун баса белгилейт, бул байлыктын жеткиликтүүлүгү жана ал элге таандык деген сезимди жаратат. Бул казып алуу жана колдонуу, талыкпай иштөө зарылдык идеясын бекемдейт.

9) Саякат/чалгындоо метафоралары

Маанилүү орунду жаңы аймактарды өнүктүрүү менен байланышкан метафоралар ээлейт. Мындай метафоралар америкалык чек ара жана жаңы аймактарды кайра алуу деген жалпы темага бириктирилет. Трамп Батыштын өнүгүүсүнүн тарыхый образдарын (*“spirit of the frontier”, “manifest destiny”, “pushed through rugged land”, “pioneered”*) [Трамп:2025] колдонуп, АКШнын тарыхый экспансиясы менен азыркы амбициялардын ортосунда параллелди түзүп, аларды азыркы учурга проектирлейт. Ал америкалыктарды пионерлердин мамлекети катары көрсөтөт, алар үчүн кыйынчылыктарды жеңүү жана жаңы горизонтторду изилдөө (азыркы космос) улуттук мүнөздүн бир жагы катары берилет.

10. Үй-бүлө жана биримдиктин метафоралары

Трамп улуттук биримдикти сүрөттөө үчүн үй-бүлө метафорасын колдонот, мисалы:

“We are one people, one family and one glorious nation under God” метафорасы жөн эле тааныш “улут-үй-бүлө” [Трамп:2025] образын билдирбестен, дээрлик диний-патриархалдык түзүлүштү жаратат. *“One people, one family... under God”* [Трамп:2025] сөз айкаштары ачык-айкын иерархияны көрсөтөт: Кудай → улут-үй-бүлө → адамдар, бул жогорку күчтүн жаратканы, орто кылымдардагы болумуш чынжырын эске салган түшүнүк.

Айрыкча, *“national unity is now returning to America”* [Трамп:2025] деген сөздүн кандайча өткөндөгү биримдиктин кандайдыр бир «алтын доорун» туюндурганы кызыктай туюлат. Бул миф сыяктуу ой, аны кайра калыбына келтириш керек деген идеяны колдонот. Трамп өзүн “үй-бүлөнү” идеалдашкан мурунку гармония абалына кайтара турган “калыбына келтирүүчү АТА” катары көрсөтөт.

Бул контекстте “биримдик” саясий биримдик катары эле эмес, анын бузулушу үй-бүлөлүк келишпестикке, ал тургай диний ишенимден баш тартууга теңелген дээрлик ыйык мамлекет катары көргүнөт. Бул метафора үй-бүлөлүк мамилелердин эмоционалдык байланыштарын улуттук деңгээлге өткөрөт.

Изилдөөнүн натыйжалары. Дональд Трампын риторикасына, тактап айтканда, 2025-жылдагы инаугурация сөзүнө жүргүзүлгөн талдоонун жүрүшүндө саясий идентификацияны калыптандырууда, коомдук пикирди манипуляциялоодо жана идеологияны калыптандырууда негизги ролду ойногон көптөгөн метафоралар

колдонулганы аныкталган. Маани түзүүнүн негизги каражаты катары метафоралар Трамп тарабынан аудиториянын эмоционалдык реакциясын туудурган жана анын саясий платформасын бекемдеген образдарды түзүү үчүн активдүү колдонулат.

Ошентип, Трампын 2025-жылдагы инаугурациясындагы метафоралык моделдер бир нече негизги түшүнүктөрдүн негизинде дүйнөнүн татаал сүрөтүн түзөт:

- “Жаман” өткөндөн кутулуу
- Американын өзгөчөлүгүнө кайтуу
- "Алтын доорго" кадам таштоо
- Тышкы жана ички оппоненттерге каршы күрөш
- Элди калыбына келтирүү жана кайра куруу

Бул метафоралык моделдер кепти кооздоп гана тим болбостон, колдоочуларды мобилизациялоого жана саясий багытты мыйзамдаштырууга багытталган бирдиктүү идеологиялык конструкцияны да түзөт. Өзгөчө кызыктуусу, метафоралар көбүнчө америкалык иденттүүлүктүн тарыхый архетиптерине (чек ара, пионер, ачык тагдыр) кайрылып, тарыхый тамырларга кайтуу сезимин жаратат.

Анын тилдик жана маанилик эволюциясын төмөндөгүдөй белгилесек болот:

1. “Алтын доордун” метафорасы

Трампын сөзүндөгү эң көрүнүктүү метафоралардын бири – *“our golden age has just begun”* ал өнүккөн өлкөнүн имиджин түзүүгө гана эмес, даңктуу өткөнгө кайтуу идеясын бекемдейт.

2. Аскердик метафоралар 2021-жылга салыштырмалуу байкаларлык көбөйдү:

- *“challenges... will be annihilated”*.
- *“We will not be conquered. We will not be intimidated”*.
- жеңүү *“win, defeat”* лексикасы көп колдонулат.

3. Кыймылдын мейкиндик метафоралары саясий процесстин динамикалык сүрөтүн түзөт:

- *“From this day forward”*.
- *“America's decline is over”*.
- *“a tide of change is sweeping the country”*.

4. Боштондуктун метафорасы инаугуралдык риторика үчүн өзгөчө күчтүү жана жаңы:

- *“For American citizens, Jan. 20, 2025, is Liberation Day”*
- *“... as we liberate our nation”*

5. Курулуш жана реставрациялоонун метафоралары Американын күчтүүлүгүн жана кайра жаралууга жөндөмдүүлүк идеясын баса белгилейт.

- *“Rebuild the nation that we love”*.
- *“We will build automobiles ...”*.

Ал эми башка метафоралары бул моделдеги метафоралардын идеяларын толуктап, жаңылап жана өнүктүрүп турат.

Трампын бул кебиндеги метафоралары башка кептердеги метафорадарга караганда бир кыйла көзгө көрүнөөрлүк эволюцияга ээ: эгерде 2021-жылы жыйынтыктоочу коргонуу метафораларын эске түшүрсөк *“as we liberate our nation”*) [Трамп:2021] үстөмдүк кылса, 2025-жылы кайра жаралуу менен боштондуктун чабуул коюучу метафоралары артыкчылыкка ээ. *“We will be back in some form”* (2021) метафорасынын *“our golden age has just begun”* – Американын алтын доору дал азыр башталат” (2025) болуп өзгөрүшү өзгөчө көңүл бура турган нерсе – бул келечектен азыркыга чейинки убакыт перспективасынын өзгөрүшүн көрсөтөт.

Дональд Трампын риторикасындагы метафораларды изилдөө менен анын лингвистикалык каражаттарды жигердүү пайдалангандыгын, коомдук кабылдоолорго таасир этүү жана анын саясий программасынын реалдуулугун, маанилүүлүгүн белгилөөгө болгон аракеттерин көрө алабыз.

Корутунду. Трамптын сөзүндөгү метафоралар мекенчилдикти бекемдөөдөн баштап, күчтүү, чечкиндүү улуттун образын түзүүгө чейин ар түрдүү максаттарды көздөйт. Ар бир метафора эмоционалдык деңгээлде гана иштебестен, анын саясий программасын оптимисттик, түз, жөнөкөй, жеткиликтүү жана шыктандыруучу сөздөр менен түшүндүрүүгө жардам берет. Трамптын миссиясы өлкөнүн улуулугун кайра жаратуу, “акыл-эске” кайтуу жана адилеттүүлүктү калыбына келтирүүнү баса белгилеген миссия, бул өз кезегинде анын куткаруучу жана Американын алдында турган чакырыктарды чечүүгө жөндөмдүү күчтүү лидер катары образын бекемдейт. Мындай метафоралар ошондой эле аудиторияны эмоционалдык жактан тартууга жардам берип, аларды иш-аракетке, колдоого жана анын саясатынын ийгилигине ишенүүгө түрткү берет.

Адабияттар:

1. Блэк М. Метафора Теория метафоры [Текст] / Отв. ред. Н.Д. Арутюнова. //– М.: Изд-во «Прогресс», 1990. – С. 156.
2. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. [Текст] // Москва: Литературы на иностранных языках. – 1958, с. 125.
3. Дэвидсон Д. Что означают метафоры [Текст] / Теория метафоры // Отв. ред. Н.Д. Арутюнова. – М.: Изд-во «Прогресс», 1990. – С.174.
4. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: [Текст] // Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. 2-е изд. Москва: Феникс. 1966.
5. Лакофф Д. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. [Текст] / Джонсон Марк // М.: – Едиториал УРСС, 2004. – 256 с. ISBN 5-354-00222-2
6. Ницше Ф. По ту сторону добра и зла. [Текст] // Кн. 2. – Итало-советское изд-во СИРИН, 1990. – С. 390.
7. Смирнова М. А. Понятие «метафора» и подходы к ее изучению // Филология и литературоведение. 2014. № 9 [Электронный ресурс]. URL: [https:// philology.snauka.ru/2014/09/960](https://philology.snauka.ru/2014/09/960) (дата обращения: 24.02.2025).
8. Фамина Т. В. 2018. Лексикология английского языка: курс лекций. [Текст] / Н. В. Фамина // Москва: - 2018. С. 47, МАДУ.
9. Lakoff J. Metaphors We Live By. – [Text] // М.: LKI publishing house, 1990. - 387 p.
10. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago, 2008
11. The full text of Trump's inauguration speech, 20.01. 2025 [Text] // Washington. – Mode of access: <https://www.cbsnews.com/news/transcript-trump-inauguration-speech-2025/> (Date of access 15.02.2025).
12. Donald Trump's final speech as president: 20.01.2021.Full transcript. [Text] // Mode of access: <https://www.aljazeera.com/news/2021/1/20/trumps-final-speech-as-president-full-transcript/> (Date of access 20.02.2025).

УДК 81

Сатыбалдиева Чинара Гайбиллаевна, преподаватель,
Шерматова Айжаныл Митаевна, доцент ОшТУ,
Алимжан кызы Жаркынгул, преподаватель,
Ошский технологический университет
E-mail: ms.sunny.chinara@mail.ru

НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНАЯ СПЕЦИФИКА ВЫРАЖЕНИЯ ОТРИЦАТЕЛЬНЫХ ЭМОЦИИ В КЫРГЫЗСКИХ И АНГЛИЙСКИХ ЛИНГВОКУЛЬТУРАХ